

J. PABRĖŽA

DIACHRONINĖS PASTABOS APIE KIRČIO ATITRAUKIMĄ ŠIAURĖS ŽEMAIČIŲ TARMĖJE

Daug ir įvairių nuomonių yra pareikšta dėl kirčio atitraukimo priežasčių, laiko, paties proceso bei plitimo. Apie galimą kirčio atitraukimo ryšį su galūnių redukcija, intonacija, morfologiniais veiksniais jau ir anksčiau yra užsiminę kai kurie kalbininkai¹. Tačiau tie dalykai buvo tik hipotetiškai iškelti ir iki šiol konkrečiai neįrodyti. Dabar, ištyrus gausią empirinę medžiagą (per 61 000 pavyzdžių iš 27 skirtingų šiaurės žemaičių ir 2 šiaurinių pietų žemaičių vietų) ir apdorojus rezultatus statistiškai, daugelį problemų (t. y. kirčio atitraukimo priklausymą nuo galūnių redukcijos, intonacijos, koloninio kirčiavimo tendencijos, tų reiškinių įtaką pačiam kirčio atitraukimo procesui) galima spręsti aiškiau ir preciziškiau.

Detali rezultatų analizė leidžia daryti išvadą, kad didelę įtaką šiaurės žemaičių kirčio atitraukimui yra turėję vidiniai kalbos raidos dėsningumai. Kaip buvo rašyta, kirčio atitraukimas ar neatitraukimas priklauso nuo tam tikrų fonetinių bei morfologinių faktorių: iš ilgųjų galūnių kirtis daug dažniau neatitraukiamas negu iš trumpųjų; nekaitomi žodžiai dažniau išlaiko neatitrauktą kirtį negu kaitomi ir t. t.² Didelę (gal net lemiamą) reikšmę kirčio atitraukimo genezei bei raiškai yra turėję intonaciniai veiksniai: kirtis dažniausiai neatitraukiamas tuo atve-

¹ Žr. Яблонский И. Послесловие [ко второму выпуску I тома словаря А. В. Юшкевича]. — В кн.: Литовский словарь А. Юшкевича с толкованием слов на русском и польском языках. СПб, 1904, с. XXXVI; Grinaveckis V. Žemaičių tarmių istorija: Fonetika. — V., 1973, p. 51–61, toliau — ŽTI; Kazlauskas J. Lietuvių kalbos istorinė gramatika: Kirčiavimas, daiktavardis, veiksmažodis. — V., 1968, p. 23–24; Zinkevičius Z. Kirčio atitraukimas ir kirčiavimo paradigmos. — Kalbotyra, 1979, t. 30(1), p. 90–93; Girdenis A. Kuršių substrato problema šiaurės žemaičių teritorijoje: Fonologijos dalykai. — Кн.: Iš lietuvių etnogenezės. V., 1981, p. 22–23; toliau — KSP; Гирденис А. Опыт морфонологической интерпретации северожемайтской аттракции ударения. — Baltistica, 1982, t. 28 (2), с. 181–182.

² Plačiau apie tai žr. Pabrėža J. Kirčio atitraukimo svyravimai šiaurės žemaičių tarmėje: Statistinis tyrinėjimas. — Kalbotyra, 1981, t. 32(1), p. 66–73.

ju, kai žodis turi loginį akcentą ir ypač kai jis tariamas su kylančia intonacija³. Atliktasis tyrimas taip pat rodo, kad šiaurės žemaičių tarmėje yra dėsningas ryšys tarp kirčio atitraukimo ir galūnių redukcijos: einant iš pietų į šiaurę, galūnių redukcija palaipsniui stiprėja, o kirčio atitraukimo laipsnis taip pat tolygiai didėja. Vadinasi, kirčio atitraukimas funkcionuoja kaip savotiška redukcijos forma: archaiškesnės yra tos formos, kurios išlaiko galinį kirtį ir turi aiškiai ištariamą, t. y. visai neredukuotą galūnę. Stiprėjant redukcijai, vis labiau įsitvirtina neoksitoniniai žodžio variantai visoje šiaurės žemaičių teritorijoje⁴.

Taigi minėti faktai rodytų, kad žemaičių kirčio atitraukimą pirmiausiai galima traktuoti kaip dinamišką reiškini, savaiminį, gyvą diachroninį procesą, vykstantį ir mūsų dienomis. To proceso esmę sudaro laipsniškas oksitoninio kirčio funkcinio apibrėžtumo praradimas ir su tuo susijęs visiškas „neoksitoninio“ kirčiavimo įsigalėjimas.

Pats kirčio atitraukimo procesas tikriausiai bus prasidėjęs šiaurėje (tiksliau – šiaurės vakarų kampe) ir laipsniškai plitęs tolyn į pietus⁵. Tą rodo šių dienų kirčio atitraukimo geografija: einant iš šiaurės į pietus, oksitoniškai kirčiuojamų formų palaipsniui daugėja⁶. Kirčio atitraukimo banga plinta ir dabar. K. Jauniaus laikais jo gimtojoje Kvėdarnos šnektoje kirčio atitraukimo neturėta (išskyrus vadinamąją dimociją, t. y. susiduriančių kirčių išsklaidymą, pvz.: *anõn vežima*, bet *anõn dī.na*⁷). Net ir dar vėliau, t. y. 1923 m. K. Būga rašo: „Eržvilke, Žvingiuose ir Kvėdarnoje kirtis tebėra savo vietoje. Žemaičiai, kurie gyvena į žiemius nuo Eržvilko ir Kvėdarnos, galūnės trumpąjį ir „cirkumfleksinės“ priegaidės kirtį kelia pirmąjį žodžio skiemenin: *ar·klis*, *ou·dega*“⁸. Dabar Kvėdarnos šnekta jau turi visuotinį (tiesa, labai svyruojantį) kirčio atitraukimą⁹. Vadinasi, iš tiesų kirčio atitraukimas daug kur yra naujas reiškinys¹⁰.

³ Plačiau apie tai žr. Pabrėža J. Kirčio atitraukimo ir sakinio intonacijos ryšys šiaurinėse žemaičių šnektose. – Kalbotyra, 1984, t. 35(1), p. 61–71.

⁴ Plačiau apie tai žr. Pabrėža J. Galūnių redukcijos ryšys su kirčio atitraukimu šiaurės žemaičių tarmėje. – Baltistica, 1984, t. 20(2), p. 145–150.

⁵ Plg. Grinaveckis V. ŽTI, p. 63–64; Гринавецкис В. 3. Развитие аттракции ударения в говорах литовского языка. – Вопр. языкознания, 1982, № 4, с. 107–108.

⁶ Žr. antroje išnašoje minimą literatūrą.

⁷ Явнис К. Понежежские говоры литовского языка. – В кн.: Памятная книжка Ковенской губернии на 1898 год. Ковна, 1897, с. 225.

⁸ Būga K. Rinkiniai raštai. – V., 1961, t. 3, p. 81–82.

⁹ Žr. Drotvinas V., Grinaveckis V. Kalbininkas Kazimieras Jaunius. – V., 1970, p. 72; Zinkevičius Z. Lietuvių dialektologija. – V., 1966, p. 447 (2 žemėl.); Lietuvių kalbos atlasas. – V., 1982, t. 2. Fonetika, p. 123 ir 105 žemėl.

¹⁰ Dar plg. teiginį (Grinaveckis V. Dėl lietuvių kalbos tarmių kirčio atitraukimo kilmės. – LTSR MA darbai. Ser. A, 1977, t. 4 (61), p. 131), kad kirčio atitraukimas iš trumposios galūnės į priešpaskutinį ilgą skiemenį, kurį sudaro ilgieji balsiai arba dvibalsiai *ie*, *uo*, kai kuriose vietose formuojami mūsų dienomis.

Kirčio atitraukimas ne tik plinta, bet ir apskritai progresuoja. Įdomu (ir iš pirmo žvilgsnio atrodo net kiek keista), kad beveik visuose tirtuose šiaurės žemaičių punktuose kirtį reguliariau atitraukia ne senieji informantai, o jaunesni žmonės, t. y. oksitoniškai kirčiuojamų formų daugiau išlaikyta ne jaunųjų, o kaip tik pačių seniausių informantų kalboje¹¹. Keletas pavyzdžių. Kaip jau buvo minėta, šiauriniuose punktuose oksitoniškai kirčiuojamų formų palyginti yra labai nedaug. Pavyzdžiui, Skuode rasta tik 3,1% formų su išlaikytu kirčiu žodžio gale, Klykoliuose – 3,7%, Židikuose – 4,5% ir t. t. Todėl iš pradžių gerokai nustebino palyginti didelis skaičius formų su neatitrauktu kirčiu Žemalėje (10,3%), kuri irgi yra pačioje šiaurėje. Kilus įtarimui, kad tokį didelį procentą žodžių su išlaikytu kirčiu galūnėje galėjo lemti labai sena informantė M. Krapauskaitė-Stanevičienė, gimusi 1887 m., ir norint galutinai įsitikinti rezultatų teisingumu bei tikslumu, 1983 m. lapkričio mėn. tame pačiame punkte buvo atliktas papildomas tyrimas, t. y. įrašyti į magnetofono juostą ir iššifruoti rišlūs tarmės tekstai. Jų analizė parodė, kad jaunesniųjų (šiam amžiuje gimusių) žemalėniškių kirčiavimas vis dėlto nesiskiria nuo gretimų šnektų kirčiavimo. Pavyzdžiui, 1906 m. gimusio J. Klemenio kalboje kirtį žodžio gale išlaiko 5,7% visų oksitoninių formų, 1903 m. gimusios O. Žulpienės – 6,6% ir t. t. Vertinant tyrimo rezultatų reikšmingumą pasinaudota 95% ir 99% patikimumo intervalais bei u kriterijumi¹². Senesnios informantės kalbos kirčio neatitraukimo 99% patikimumo intervalas yra $8,5 \div 12,2\%$, o jaunesniųjų informantų – $4,2 \div 7,3\%$; u kriterijaus reikšmė ($u=4,96$) viršija 99,9% tikimybės kritinę reikšmę ($u_{001}=3,29$). Vadinasi, skirtumas tarp 1887 m. gimusios M. Krapauskaitės-Stanevičienės ir jaunesniųjų žemalėniškių yra statistškai reikšmingas ir nekelia jokių abejonių.

Dar palyginkime dviejų Vėžaičiuose gyvenančių skirtingo amžiaus informantų kirčiavimo rezultatus (žr. lentelę). 1890 m. gimusio J. Bundulo kalboje formų su išlaikytu galiniu kirčiu pasitaikė net 24,9%, o 1915 m. gimusios S. Liaudanskienės kalboje – jau tik 12,4%. 99% patikimumo intervalai bei u kriterijus irgi rodo reikšmingą skirtumą: senesniojo informanto kalbos kirčio neatitraukimo ribos yra $20,7 \div 29,2\%$, o jaunesnės informantės – $9,3 \div 15,9\%$; u kriterijaus reikšmė ($u=5,94$) žymiai viršija 99,9% tikimybės kritinę reikšmę ($u_{001}=3,29$). Reikšmingai skiriasi šių informantų kirčio neatitraukimas ir iš atskirų galūnių. Pavyzdžiui, J. Bundulo kalboje iš 287 oksitoniškai kirčiuojamų trumpųjų galūnių kirčio neatitraukia 50 (arba 17,4%) formų (95% patikimumo intervalas – $13,3\% \div 22,0\%$), o S. Liaudanskienės kalboje iš 266 – tik 21 (arba 7,9%,

¹¹ Apie tai fragmentiškai buvo užsiminta antroje išnašoje cituojamame straipsnyje p. 71–72.

¹² Rezultatai apdoroti EC-1060 tipo elektronine skaičiavimo mašina pagal A. Girdenio sudarytas programas (programavimo kalba – PL/1).

Lentelė. Senosios ir vidurinėsios kartų kirčio neatitraukimo rezultatai (Vėžaičiai)

Galūnių tipai		Gim. 1890			
		n	Neatitaukta		
			%	÷ (95 %)	÷ (99 %)
Ilgoji gal.	Pirm. vardaž.	141	24,8	18,1 ÷ 32,3	16,1 ÷ 34,7
	Įvardžiai	80	40,0	29,9 ÷ 50,9	26,5 ÷ 54,3
	Antrinės gal.	48	37,5	24,5 ÷ 51,5	20,7 ÷ 56,0
	Nekaitomi	124	27,4	20,0 ÷ 35,6	17,8 ÷ 38,3
Iš viso ilgųjų		393	30,3	25,8 ÷ 34,9	24,5 ÷ 36,4
Iš viso trumpųjų		287	17,4	13,3 ÷ 22,0	12,0 ÷ 23,5
Suma		680	24,9	21,7 ÷ 28,2	20,7 ÷ 29,2

patikimumo intervalas – 5,0 ÷ 11,4 %); $u = 3,43 > u_{001} = 3,29$. Senesniojo informanto kalboje kirtį gale išlaiko net 40,0 % oksitoniškai kirčiuojamų įvardžių, o jaunesnės informantės kalboje – tik 11,3 % oksitoniškai kirčiuojamų įvardžių (99 % patikimumo intervalai atitinkamai – 26,5 ÷ 54,3 % ir 3,5 ÷ 22,6 %); $u = 4,20 > u_{001} = 3,29$. Kaunatavos šnektos atstovo S. Senatos (gim. 1897 m.) kalboje formų su neatitauktu kirčiu rasta 20,0 % (95 % patikimumo intervalas – 16,3 ÷ 24,0 %), o 1914 m. gimusios Z. Surblinės kalboje – 12,4 % (patikimumo intervalas – 9,5 ÷ 15,6 %); $u = 3,02 > u_{01} = 2,58$.

Taip pat pastebėta, kad ir galūnių redukcija jaunesniųjų žmonių kalboje yra žymiai didesnė negu seniausiųjų informantų, o tai savo ruožtu, matyt, irgi skatina dėsningesnę kirčio atitraukimą. Be to, dėl bendrinės kalbos įtakos paprastėja intonacija, mažėja jos moduliacijų įvairumas. Klausant tarmės įrašų, aiškiai girdėti, kad senųjų informantų intonacijos diapazonas yra daug platesnis negu jaunųjų tarmės atstovų. Todėl senųjų informantų tekstai paprastai būna išraiškingesni, emocingesni, pilni subtiliausių intonacinių niuansų. O juk ryškūs intonaciniai veiksniai (loginis kirtis, stiprus pabrėžimas, emfazė) kažkada ir stabdė kirčio atitraukimą. Mažėjant jų įtakai, neoksitoniniai žodžio variantai vis labiau įsigali.

Taigi kirčio atitraukimas – neatitraukimas šiaurės žemaičių tarmėje neabejotinai priklauso ir nuo informantų amžiaus: jaunesnioji karta dažniau ir dėsningiau atitraukia kirtį negu seniausieji informantai. Iš to galima daryti išvadą, kad kirčio atitraukimo įsigalėjimą šiuo metu skatina hiperkorekcija „iš apačios“.

Gim. 1915				$u \geq u_p$
n	Neatitaukta			
	%	÷ (95 %)	÷ (99 %)	
126	14,3	8,8 ÷ 20,9	7,3 ÷ 23,2	2,19 > 1,96
71	11,3	5,0 ÷ 19,6	3,5 ÷ 22,6	4,20 > 3,29
58	19,0	10,0 ÷ 30,0	7,7 ÷ 33,7	2,14 > 1,96
141	17,0	11,3 ÷ 23,6	9,7 ÷ 25,9	2,04 > 1,96
396	15,4	12,0 ÷ 19,1	11,0 ÷ 20,4	5,04 > 3,29
266	7,9	5,0 ÷ 11,4	4,2 ÷ 12,7	3,43 > 3,29
662	12,4	10,0 ÷ 15,0	9,3 ÷ 15,9	5,94 > 3,29

atsiradusi dėl bendrinės kalbos poveikio. Vadinasi, vyksta lyg ir savotiška poliarizacija bendrinės kalbos atžvilgiu¹³.

Kada prasidėjo kirčio atitraukimo procesas – pasakyti sunku. Kalbininkų nuomonės šiuo klausimu nesutampa: vieni kirčio atitraukimą laiko senu reiškiniu, kiti – nauju. V. Grinaveckio manymu, kirčio atitraukimas turėjęs prasidėti po akūtinių galūnių sutrumpėjimo, t. y. po XIII a.¹⁴ Vėlesniuose darbuose V. Grinaveckis teigia, kad kirčio atitraukimas šiaurinėse lietuvių kalbos tarmėse jau turėtas XVI a., ir sieja šį reiškinį su kuršių (kurie galutinai išnykę XVI a. pabaigoje) substratu¹⁵. A. Girdenis ir A. Rosinas mano, kad „kirčio atitraukimas ne-

¹³ Dėl tos pačios priežasties, t.y. poliarizacijos, šiuo metu žemaičių tarmėje sparčiai nyksta afrikatos: seniausieji informantai dažniausiai vartoja reguliarias afrikatas, o beafrikates formas dažniau pasako jaunesni žmonės (žr. Girdenis A. Žemaičių dzūkavimas: Dabartinė padėtis ir istorija. – Baltistica, 1980, t. 16(1), p. 42). Dar plg. analogiškas pastabas dėl *i* kamieno veržimosi į *é* kamieną (žr. Vitkauskas V. *i* kamieno veržimasis į *é* kamieną. – Kalbotyra, 1976, t. 27(1), p. 80–82) bei dažnesnio dviejų sangražos dalelių vartojimo jaunesniųjų (35–50 m.), o ne seniausiųjų rytinių žemaičių šnektų atstovų kalboje (žr. Vitkauskas V. „P+S+V+S“ tipo sangražiniai veiksmažodžiai rytinėse žemaičių šnektose. – Lietuvių kalbotyros klausimai, 1978, t. 18, p. 173–174).

¹⁴ Grinaveckis V. ŽTI. – V., 1973, p. 68.

¹⁵ Grinaveckis V. Dėl naujo požiūrio į kai kuriuos lietuvių istorinės dialektologijos klausimus. – Baltistica, 1975, t. 11(2), p. 186; Dėl lietuvių kalbos tarmių kirčio atitraukimo kilmės. – LTSR MA darbai. Ser A, 1977, t. 4(61), p. 133, 135; Dėl kirčio atitraukimo priežasčių. – Baltistica, 1977, t. 13(2), p. 356. Apie tai, kad pati kirčio atitraukimo tendencija galėjusi būti paveldėta iš kuršių, dar žr. Salys A. Kelios pastabos tarmių istorijai. – Archivum Philologicum, 1933,

gali būti labai senas, bent jau jo pradžios nieku būdu nesą galima kelti į akūtinių galūnių trumpėjimo, prieškirtinių priegaidžių skyrimo ir kuršių mišimo su žemaičiais laikus¹⁶. Iš tikrųjų didelėje žemaičių tarmės dalyje kirčio atitraukimas yra naujas dalykas. Tačiau šio reiškinių užuomazga pačiame jo atsiradimo židinyje gali būti ir labai sena, netgi gali siekti ir kuršių mišimo su žemaičiais laikus. Vadinasi, kuršių substrato įtakos žemaičių kirčio atitraukimui visai atmesti negalima, tačiau nenuginčijamas yra tas faktas, kad ši hipotezė šiandien nedaug ką teduoda: daugelis dalykų, aiškinamų kuršių įtaka, neišeina iš užburto spėliojimų rato. Vis dėlto naujais tyrimais bei tiksliais įrodymais pagrįsta galūnių redukcijos, intonacijos, morfologinių veiksnių įtaka kirčio atitraukimui leidžia dabar konkrečiau ir dalykiškiau kelti, naujai spręsti kuršių substrato problemą. Be abejo, kuršiai galėjo duoti pirminį impulsą šiaurės žemaičių kirčio atitraukimui, tačiau nebūtinai jų įtaka šiam reiškiniui turėjo būti tiesioginė. Čia labai svarbią reikšmę galėjo turėti ir kiti veiksniai. Pagrįstai manoma, kad kuršiai (kaip ir vakariniai lietuviai bei latviai) trumpino žodžio galą¹⁷. Taigi visai realu, kad iš jų galėjo būti paveldėta žodžio galo redukcija, kuri savo ruožtu turėjo stimuliuoti kirčio atitraukimą. Galimas dalykas, kad iš kuršių buvo paimti ir tam tikri intonacijos modeliai: ryškus akcentuotų-neakcentuotų žodžių kontrastas galėjo turėti įtakos ir redukcijai, ir kirčio atitraukimui. Su kuršių įtaka gali būti susijusi ir staigi frazės galo kadencija, skatinusi galūnių redukciją ir galinių frazės žodžių kirčio atitraukimą¹⁸.

Buvusius kalbų kontaktus leidžia išvelgti ir morfonologijos prastinimo, „normalizavimo“ tendencijos, kai kurie analoginiai išlyginimai, būdingi šiaurės žemaičių vakarinėms šnektoms. Yra manoma, kad dėsningą kamieno balsių *i, u > e, o* (t. y. asimiliacijos panaikinimą) tose šnektose kaip tik yra lėmę intensyvūs kalbų kontaktai su tokiais dialektais, kuriems asimiliacijos reiškinys turėjo būti svetimas. Pagaliau kuršių substratas galėjo sužadinti polinkį panaikinti afrikatas, t. y. funkcinio požiūriu netikslingą priebalsių *t' : č' – d' : dž'* kaitą vakarinėse šnektose. Įdomu, kad tas kaitos nykimas, kaip ir kirčio atitraukimas, vis labiau plinta¹⁹. Turint galvoje šiuos faktus, visai pagrįstai galima manyti, kad ir morfologinių veiksnių „agresyvumas“, koloninio kirčiavimo tendencija gali būti aiškinami tomis

t. 4, p. 33; Kazlauskas J. Lietuvių kalbos istorinė gramatika. – V., 1968, p. 29; Zinkevičius Z. Lietuvių dialektologija. – V., 1966, p. 46.

¹⁶ Girdenis A., Rosinas A. (Kn. rec. :) Grinaveckis V. ŽTI. – Baltistica, 1974, t. 10(2), p. 190.

¹⁷ Žr. Grinaveckis V. ŽTI, p. 283; Girdenis A. KSP, p. 22.

¹⁸ Šiaurinėse žemaičių šnektose oksitoniškai kirčiuojami žodžiai labai retai būna absoliučiaime sakinio gale, žr. Pabrėža J. Kirčio atitraukimo ir sakinio intonacijos ryšys šiaurinėse žemaičių šnektose. – Kalbotyra, 1984, t. 35(1), p. 67.

¹⁹ Žr. Girdenis A. Baltiškųjų **tj, *dj* refleksai 1759 m. „Žyvate“. – Baltistica, 1972, t. 8(2), p. 187; KSP, p. 20–22.

pačiomis priežastimis – morfonologinės sistemos prastinimu, [susijusiu su kalbų kontaktais.

Visa tai, žinoma, tik hipotezės. Tačiau jų iškėlimas bei aiškinimas parodo, kiek čia daug problemų, kiek gali būti visokiausių samprotavimų, aiškinant šiaurės žemaičių kirčio atitraukimą. Taigi tiesmukai atmesti kuršių substrato įtakos kirčio atitraukimui negalima, tačiau ir priėmę kuršių hipotezę, turėtume pripažinti, kad šiaurės žemaičių kirčio atitraukimas, ypač pats jo procesas ir plitimas, daug lengviau ir įtikinamiau paaiškinamas ne kalbų kontaktais, o vidinėmis priežastimis, tarp kurių svarbiausias vaidmuo tenka nekirčiuotųjų galūnių redukcijai, tam tikriems morfologiniams faktoriams (koloninio kirčio tendencijai ir pan.) bei intonaciniais veiksniais. Vadinasi, matyt, arčiau tiesos yra buvę K. Jaunius²⁰, J. Jablonskis, o šiomis dienomis Z. Zinkevičius, A. Girdenis ir kiti kalbininkai, ieškoję ir tebeieškantys ne tik išorinių, bet pirmiausia vidinių kirčio atitraukimo priežasčių bei sąlygų²¹.

ДИАХРОНИЧЕСКИЕ ЗАМЕЧАНИЯ ОБ АТТРАКЦИИ УДАРЕНИЯ В СЕВЕРОЖЯМАЙТСКОМ НАРЕЧИИ

Резюме

Процесс аттракции ударения, очевидно, начался в северо-западной части жямайтского диалекта и постепенно распространялся в южном направлении. Аттракция ударения не только распространяется географически, но и становится всё более последовательной: происходит своеобразная поляризация диалекта по отношению к литературному языку. На значительной территории жямайтского диалекта аттракция ударения представляет собой новое явление. Однако зародыши этого процесса могут быть очень древними и восходить к периоду интенсивных куршско-жямайтских контактов. Куршский язык мог дать первичный импульс для аттракции ударения, однако, если и принять „куршскую“ гипотезу, то все же следует признать, что аттракция ударения в северожямайтском наречии более просто и убедительно объясняется не языковыми контактами, а внутриязыковыми мотивами, среди которых главными являются редукция безударных гласных, определенные морфологические факторы (тенденция к колумнальной акцентуации и т.п.), а также характер фразовой интонации.

²⁰ J. Endzelynas taip pat pritaria K. Jauniaus minčiai, jog kirčio atitraukimas galėjęs atsirasti nepriklausomai nuo svetimų įtakų ir yra linkęs manyti, kad ir latvių prokalbėje kirčio atitraukimas galėjęs prasidėti spontaniškai (žr. Endzelins J. Latviešu valodas gramatika. – Rīgā, 1951, p. 32).

²¹ Nuoširdžiai dėkoju filol. m. dr. A. Girdeniui, padėjusiam išsiaiškinti daugelį čia minimų problemų.